

**Мария Ангелова-Атанасова** (*България, Велико Търново*)

**ЕДИН ЗАСЛУЖИЛ ИЗСЛЕДВАЧ  
НА БЪЛГАРСКАТА ОНОМАСТИКА**  
(*д-р Недялка Иванова на 65 години*)

На 22 септ. 2010 г. екипът на Тезауруса отбеляза и един достоен юбилей – 65-годишнината на Недялка Иванова, дългогодишна преподавателка по Увод в общото езикознание във Филологическия факултет на Великотърновския университет и също толкова дълго свързана като изследовател със създаването, утвърждаването и развитието на Центъра по българска ономастика „Проф. Николай Ковачев” във ВТУ.

Н. Иванова е родена в с. Леденик, община Велико Търново. Средното си образование завършва в престижната Втора гимназия „Васил Друмев” (по-късно Природоматематическа) във Велико Търново, където живее с родителите и сестра си. През 1967 г. завършва специалността българска филология (с втора специалност история) във ВПИ „Братя Кирил и Методий”. Учителства в продължение на четири години в гимназията в гр. Полски Тръмбеш, където преподава български език и литература и оставя незаличими следи като човек и педагог.<sup>1</sup> През 1972 г. печели конкурс за асистент по Увод в езикознанието във ВТУ и от този момент трайно се обвързва с развитието на българската ономастика. В това няма нищо случайно. Тя е един от ентузиастите от първия випуск на ВПИ (ВТУ), които през далечната 1964 година, успешно разработили домашните си работи по топонимия, възложени от Николай Ковачев (теренно проучване на едно селище – най-често родното им), вдъхновени от осъзнатата значимост на това дело, предлагат да бъде създаден студентски кръжок по ономастика. Недялка Иванова е първият секретар на този кръжок (първият

председател е ентузиазираният русист Филип Филипов), избрана от членовете му и изпълнявала тази функция през следващите 2 години. С натрупания опит на изследвач тя разработва успешно първото си по-значимо изследване от областта на топонимията – дипломната си работа *Топонимията на южната половина на Великотърновска околия*, успешно защитена през 1967 г.

Д-р Н. Иванова е автор на 4 книги (1 неотпечатана и 1 в съавторство) и на десетки статии. Научните ѝ приноси са били обект на публикации от 1996 и 2006 година.<sup>2</sup> Научна ѝ кариера започва с изследвания в областта на антропонимията, и по-конкретно в съвсем неразработената у нас през 70-те години на XX век поетична ономастика, която и днес има малко изследователи в България. Това са публикации, свързани с личните, фамилни, родови имена и прякори от „Кървава песен” на Пенчо Славейков.<sup>3</sup> В този период тя насочи интереса си към антропонимията във фолклора и в научна конференция във ВТУ участва с много приносно изследване върху имената на героите от юнашките народни песни, което получи висока оценка от участниците в секцията по ономастика, но, за съжаление, е останало непубликувано. За трайния ѝ интерес към антропонимията свидетелства съавторската разработка с Пенка Радева *От А до Я. Имената на българите* (изд. „Народна младеж”, С., 1985, 250 с.), която още тогава получи много ласкави отзиви, а през 2005 г. излезе преработеното ѝ и допълнено издание със заглавие *Имената на българите. Домашни имена. Заети имена. Празничнокалендарен именник* (изд. „Абагар”, В. Търново, 2005, 247 с.). В предисловието авторките подчертават, че изданието „има за цел да задоволи непресекуващия интерес на цялата наша общественост към родната наименователна практика. Предназначено е за широка читателска аудитория, но главният му адресат са младите хора, на които тепърва предстои да създадат и отгледат деца. Какви имена ще носят малките българчета – граждани на обединена Европа, зависи доколко родителите познават народностната традиция при именуването и от желанието им да я зачетат или да отстъпят от нея”. Подзаглавието подсказва промени в първоначалната структура и добавени нови ракурси на изслед-

ването – добре премислено и съобразено с актуалните проблеми на обществото. За Н. Иванова това преработено издание е завръщане към една любима ономастична проблематика, загърбена заради по-дълготрайната ѝ обвързаност с топонимията. А тя е продиктувана от участието ѝ в разработения и ръководен от проф. Н. Ковачев научен проект *Езикови и поселищни отношения в басейна на р. Янтра в светлината на топонимията*, финансиран от Фонд „Научни изследвания“ на Министерството на образованието и науката. Натоварена е със задачата да направи теренно изследване на топонимията в бивша Павликенска околия. Топонимният материал е добросъвестно събран и подложен на прецизна научна обработка – етимологичен анализ, въз основа на който е изграден речникът на топонимите, структурна и семантична класификация, което позволява стратиграфия на имената и отделяне на старинния пласт имена, съдържащи старинни лексеми и старинни словообразователни елементи. Цялостното изследване със заглавие *Местните имена в Павликенско* е прието за печат във ВТУ през 1994 г., но отпечатано две години по-късно в Трудове на Великотърновския университет (Университетско издателство „Св. Св. Кирил и Методий“, Филологически факултет. кн. 2 – Езикознание. В. Търново, 1996, 255 с.). Появата му е предшествана от конкретни разработки, отпечатани като отделни статии.<sup>4</sup> С опита, придобит от това успешно топонимично изследване, Н. Иванова се ориентира към разработване на дисертационен труд в областта на топонимията и към средата на 80-те години за 2 години обхожда 35-те селища на бившата Свищовска околия. Събрала е всички данни за топонимите и за селищната история, подготвила е словник на имената и тогава става ясно, че трудът не може да бъде защитен – още преди 25 години е обявено, че тази околия се изследва от друг автор<sup>5</sup>. Събраният материал е предаден в архива на ЦБО, а след множество консултации със секция „Ономастика“ към Института за български език, ръководена тогава от проф. Й. Заимов, на Н. Иванова е възложено изследването на друга околия, чийто изследвач заявява, че няма да изпълни поетия ангажимент. От този момент започва работата по топонимията на бив-

шата Луковитска околия. С дългия си опит на вече ерудиран изследвач, който не пренебрегва нито един източник на информация, Н. Иванова подготвя новото монографично изследване, което успешно защитава като докторска дисертация (тогава *кандидатска*) през 1993 г. Разработването ѝ също е маркирано от редица конкретни публикации, които свидетелстват за постепенното изграждане на цялостната монография.<sup>6</sup> Рецензентите на дисертацията – акад. Ив. Дуриданов и проф. Н. Ковачев, подчертават прецизната събирателска работа и вещото научно тълкуване на имената. Въпреки успешната защита, трудът остава неотпечатан (както впрочем в този период и множество подобни ономастични монографии) до 2009 година, когато това стана възможно благодарение на осигурените от Фонд „Научни изследвания“ към МОМН средства за осъществявания от нас научен проект „Тезаурус на българската топонимия“<sup>7</sup>.

Натрупаният потенциал на изследвач авторката демонстрира и в едно също непубликувано изследване по научна задача към НИС *Топонимията на Полскоотръмбешка община*, което осъществихме съвместно към края на 80-те години. Промените у нас след 1989 г. са причина проектът да не получи финансиране от общината за отпечатване на разработените трудове, Оказа се, че и ръкописите са изчезнали незнайно кога и къде след закриването на Научно-изследователския сектор на ВТУ. Не би било изненада, ако се появят някъде под чуждо авторство, още повече, че част от личния архив на Н. Иванова е изгубен при преместването му и планираното възстановяване на цялостния текст с цел отпечатване изисква време и допълнителни усилия.

През следващите години интересът на нашата уважавана юбилярка закономерно се насочва към теоретични проблеми на топонимията и тя разработва също така все още непубликуваната си монография „Структурно-граматически особености на еднословните микротопоними във връзка с процеса на тяхното образуване“. С това бихме завършили прегледа на научните ѝ приноси, ако не беше приела да се включи в научния екип на Тезауруса. В този план е неоценима работата ѝ по запълване на „белите полета“

на топонимичната карта на България, при това не само с научното обработване на лично събираната и изоставена някога Свищовска околия, както и ексцерпцията на материали от архиви и публикации за малко изследвани и неизследвани околии, редакторската и рецензентската работа, научни консултации и прочее дейности, целящи изграждането на националната електронна база данни на българската топонимия.

Портретът на юбиларката ни би бил непълен, ако пропуснем да споменем работата ѝ на преподавателка по Увод в езикознанието, продължила 33 години. Лекциите, семинарните упражнения, задължителните консултации и изпити далеч не изчерпват ангажиментите на Н. Иванова като преподавател. Като сътрудник и съмишленик на проф. Н. Ковачев, тя е тясно свързана със създаването на първоначалния *Архив по българска ономастика*, който беше и си остава най-богатият ономастичен архив в България, прераснал в *Център по българска ономастика* (ЦБО), целенасочено организиран и ръководен от проф. Николай Ковачев и получил името му след неговата смърт. Неоценимото му богатство е на практика добре подредена и инвентаризирана съвкупност от домашните, курсовите, дипломните работи и материалите от теренните експедиции на кръжока по ономастика. Те са дело на огромното множество от студенти във Филологическия факултет, изработили задължителните по онова време изследвания от различни области на ономастиката под вещото ръководство на преподавателите по езикознание – водещият лекционния курс Н. Ковачев и асистентите му – първоначално Л. Селимски, а впоследствие, в продължение на почти 30 години – Н. Иванова и М. Ангелова-Атанасова. В този смисъл впечатляващият обем и високото качество на архивното богатство на ЦБО се дължи във висша степен на високата взискателност към предаваните от студентите материали. Тя е подплатена от множество часове колективна и индивидуална работа със студентите – начинаещи изследвачи, за да бъдат мотивирани, просветени, подготвени за задачата си. Предаваните материали се проверяват щателно, връщат се за доработване, когато това е нужно, и получават оценка, която е част от цялостната

оценка по езиковзнание. Трудно може да се оцени именно този принос на Н. Иванова за създаването на архива, с който днес не само се гордее ВТУ, но е и основа за разработване на различни научни проекти с национално и наднационално значение. Искам да подчертая, че тази страна от дейността ѝ на преподавател, погълнала не стотици, а хиляди часове допълнителен безплатен труд, никога не е получавала заслужената висока оценка и признание.<sup>8</sup> Впрочем това въобще не е изключение – приносът на професорите Борис Симеонов и Моско Москов, създали безценните ономастични архиви на Софийския, Пловдивския и Шуменския университет, също така късно получи признание (по скромното ми мнение – и недостатъчно публично изразено!). И късно, и не в степента, която заслужава такова важно за бъдещето на науката, преди всичко много патриотично дело!

В този смисъл искам не само да подчертая действителния принос на Н. Иванова за създаването на ономастичния архив във ВТУ, но и да изразя собствената си висока оценка за всеотдайността, с която тя е работила и продължава професионално да работи за утвърждаването и развитието на Центъра по българска ономастика като член на научния екип на „Тезаурус на българската топонимия...”. И да изразя още веднъж пожеланията си във връзка с отминалия юбилей – моите и на целия ни научен екип – за отлично здраве, пълноценно щастие и дълголетие – човешко и творческо!

За много години и много удовлетворение от живота!

#### БЕЛЕЖКИ

<sup>1</sup>Рачо Илиев, *Всеотдайност*. Изд. „Пик”, В. Търново, 2009, с. 151–155.

<sup>2</sup>Рашка Йосифова, *Ономастичните търсения на гл.ас. кфн Недялка Иванова (Велико Търново)* – В: сб. „Състояние и проблеми на българската ономастика. Ономасти и ономастични изследвания в България”, т. 3. Университетско издателство „Св. св. Кирил и Методий” с. 165–167; Тодор Балкански, Кирил Цанков – Енциклопедия на българската ономастика, В. Търново, 2010, с. 151.

<sup>3</sup>Наблюдения върху антропонимията в поемата „Кървава песен” (Език и литература, 1975, 5: 45–49); За употребата на някои антропоними в поемата „Кървава песен” (Родна реч, 1976, 2: 59–62); Една особеност

при употребата на антропонимите в поемата „Кървава песен” (Български език, 1978, 3: 233–237).

- <sup>4</sup> *Името на с. Вишовград (Павликенско) и поглед върху имената на местностите му* (1300 години Българска държава, В. Търново, 1982, 75–83); *Местните имена с топонимични наставки от Павликенско* (Юбилеен сборник „20 години Великотърновски университет 1963–1983”, кн. 1. Езикознание. В. Търново, 1983, 131–141).
- <sup>5</sup> *В информацията за състоянието на ономастичните изследвания на Вл. Георгиев* (Българска етимология и ономастика, С., 1960: 18) са посочени имената на двадесетина изследвачи, поели ангажимент за изследването на определени бивши околии. Към днешна дата – средата на 2011 г. – половината от тези изследвания, в т. ч. за Свищовско, не са отпечатани, нито са представени за обсъждане; някои околии са изследвани от други автори, а някои автори вече не са сред живите или не са в състояние да довършат започнатото.
- <sup>6</sup> *Мнение за селищното име Луковит* (Български език, 1989, 4, 348); *По въпроса за двойните местни названия от Луковитско* (Език и литература, 1989, 3, 27–38); *Структурно-семантичен анализ на селищните имена в Луковитско* (Трудове на ВТУ “Св. Св. Кирил и методий”, Филологически факултет, т. 23, В. Търново, 1992, 2, 67–93); *Автореферат на дисертационен труд „Местните имена в Луковитско”* (В. Търново, ИздВТУ, 1993).
- <sup>7</sup> *Местните имена в Луковитско* (Великотърновски университет, Център по българска ономастика, изд. „Фабер”, В. Търново, 495 с.).
- <sup>8</sup> Този факт си има своето обяснение. Както е известно, до ден днешен преподавателите във висшите учебни заведения се хабилитират преди всичко на базата на научните си публикации (дисертации, хабилитационни трудове, студии и статии – понякога с доста съмнителен принос), но не и с качеството на преподавателската си и просветна работа. А тъкмо тя е основна функция на университетския преподавател! Днес има множество доказани с ефективността си преподаватели, които са принудени да се пенсионират още на 60 години, защото не са се хабилитирали, и други, които преподават небрежно или недобросъвестно, но са се погрижили да бетонират присъствието си в университетите до преклонна възраст.



Недялка Иванова и Мария Атанасова с кръжока по ономастика в “Етѐра” през 1974 г.



Недялка Иванова на 65-годишния ѝ юбилей